

The Journal of International Civilization Studies
Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi
Volume III/ Issue I
ISSN: 2548-0146, Nevşehir/ TURKEY
DOI: <doi>10.26899/inciss.175</doi>

THE PERSPECTIVE OF TURKISH NATIONALISM IN THE FIRST TERM TURKISH SOCIOLOGY

Doç. Dr. Bülent Kara

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

bkara@ohu.edu.tr

Abstract

The basic assertion of sociology is to explain the systematic mutual relationship between actions or forms of behavior in a society, that is, socialization. The early period sociologists or sociologists and the representatives of the Turkism movement on the one hand have attempted to explain these reciprocal relations while on the other hand they have tried to explain or shape how the social structure will follow the progress of the society. Hence we can say that the sociology first period marked the sociologist, on the one hand "how to get rid of Turkey?" Newly established in the immediate aftermath when searching for answers to the question is do sociology with an imagination attempting to determine the how the framework of society.

When we examine the sociologists of the first period, we see that the representatives of Yusuf Akçura, Munis Tekinalp (Moiz Kohen), İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Mehmet İzzet, Hilmi Ziya Ülken and Mümtaz Turhan Türkçülük are emerging from Ziya Gökalp which has been covering the years 1908-1933. When we examined the sociological literature, the first period was a sociologist and we were the subject of the following nine thinkers' opinions, which sociologically evaluated Turkism from our perspective. In this article, while dealing with them, the concept of life, idea life and nationalism was considered and evaluated in a complementary way.

In this study we analyzed the literature and analyzed the basic sources of the Turkist representatives and their successors in a descriptive manner.

Keywords: *Turkism, Nationalism, Early period sociologists*

İLK DÖNEM TÜRK SOSYOLOGLARIN TÜRK MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞINA BAKIŞ AÇISI

Özet

Sosyolojinin temel iddiası bir toplumdaki eylem ya da davranış formları arasındaki sistematik karşılıklı ilişkileri yani toplumsal yapıyı açıklamaktır. İlk dönem sosyolojinin ya da sosyolojinin ülkemizde kurucuları ve Türkçülük akımının temsilcileri bir yandan bu karşılıklı ilişkileri anlamlandırırken diğer yandan o toplumsal yapının nasıl bir gelişim seyri takip edeceğini anlatmaya ya da

biçimlendirmeye çalışmıştır. Buradan hareketle şunu diyebiliriz ki sosyolojinin ilk döneme damgasını vuran sosyologların bir yandan “Türkiye nasıl kurtulur?” sorusuna yanıt ararken hemen akabinde yeni kurulan toplumun çerçevesinin nasıl olacağını da belirlemeye çalışan bir hayal gücüyle sosyoloji yapmaktadır.

İlk dönem sosyologları incelediğimizde 1908-1933 yıllarını kapsamakta olup ilk kürsüyü kuran Ziya Gökalp’ten itibaren Yusuf Akçura, Munis Tekinalp (MoizKohen), İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Mehmet İzzet, Hilmi Ziya Ülken, Mümtaz Turhan Türkçülük akımının temsilcileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyolojik yazını incelediğimizde ilk dönem sosyologlar içerisinde bizim açımızdan Türkçülüğü sosyolojik olarak değerlendiren sekiz tane aşağıda belirtilen düşünürlerin görüşlerini makalemize konu edindik. Hülasa bunları ele alırken hayatı, fikir hayatı ve milliyetçilik anlayışını birbirine bağlı tamamlayıcı bir anlayışla ele alıp değerlendirildi.

Bu çalışmamızda literatür taraması yaparak Türkçülüğün önemli temsilcilerinin temel kaynaklarını ve onların ardıllarını konuyu nasıl ele aldıklarını betimleyici bir anlayışla analiz edildi.

Anahtar kelimeler: *Türkçülük, Milliyetçilik, İlk dönem sosyologlar*

1. GİRİŞ*

Sosyolojinin Türkiye’deki serüveninin başlangıcı Osmanlı’nın son yüzyılına kadar uzanır. Tanzimat Fermanı (1839) ile başlayan Batılılaşma sürecinin koşulladığı bu serüvenin öncü adımları 19. Yüzyılın sonunda atılır. Bu yüzyıl daha önce de belirtildiği üzere, büyük kırılmaların, toplumsal ve siyasal dönüşümlerin yaşandığı bir çağı içerir.

Türkiye’de sosyolojinin bilim olarak kuruluş sürecinin iki evre de ele alabiliriz. Birinci kuruluş dönemi II. Meşrutiyet döneminden başlatılabilir. Bu dönem sadece siyasi ve toplumsal dönüşümlere sahne olmamış, aynı zamanda sosyolojiye ilginin yoğun bir şekilde başladığı bir zaman dilimi olmuştur. Sosyoloji bu dönem içerisinde üniversitede (Darülfünun) kurumsallaşmaya başlamış ve bu kurumsallaşma 1933’e kadar ilk evresini tamamlamıştır.

Osmanlı’nın son döneminden Cumhuriyet’e değin sosyoloji, farklı sentezler ışığında ortaya konulan ideolojilerin temel “bilimsel” meşrutiyet aracı olarak doğar ve iş görür. Bu İdeolojilerinin önde gelenleri Solidarizm*, Milliyetçilik, Halkçılık ve Türkçülük olmuştur(Ünsaldı,2015).

* Bu çalışmada Birinci Kuruluş Dönemi (İlk Dönem) 1908-1933 yılları arası kabul edilmiş ve yürütülmüştür.

*Tesanütçülük veya dayanışmacılık olarak da geçmektedir.

İlk dönem sosyologları incelediğimizde 1908-1933 yıllarını kapsamakta olup ilk kürsüyü kuran Ziya Gökalp'tan itibaren Yusuf Akçura, Mehmet İzzet, Munis Tekinalp (MoizKohen), Hilmi Ziya Ülken, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, , Mehmet Emin Erişirgil, , Mümtaz Turhan Türkçülük akımının temsilcileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk milliyetçiliği izah ettiğimiz şartlar altında doğmuş kendini bir ideal olarak konumlandırarak Türkçülük ve Turancılık akımlarını oluşturmuş hemen akabinde Anadolu'da milli bir Türk devletinin kuruluşunda ve toplumun kurtuluşunda önemli bir faktör olmuştur. Atatürk Türkiye'sinin en başta gelen ilkelerinden birini teşkil etmiştir. Yani kurtulan ve kurulan yeni toplumun ideolojisi olmuş oluşan bu yeni ideolojiyi de bilimsel anlama sosyologlar getirmiştir. Kaderin cilvesi midir nedir cumhuriyetin ideolojisi Türk milliyetçiliği ve Türkçülük ve onu oluşturanlar milliyetçiler olmasına rağmen pratikte sanki cumhuriyeti kuran kadroların karşıt yelpazede bir akımın ürünü olduğu yaygın kabul görmektedir. Bu çelişki aşılmadığı müddetçe cumhuriyet değerleri ile toplum değerlerinin uzlaşması ve ortak bir amacı gerçekleştirmesi veya bu gayeyle hemhal olması çokta mümkün gözükmemektedir.

2. Ziya Gökalp (1876-1924)

1.1.Hayati

23 Mart 1876'da Diyarbakır'da doğmuş olan Ziya Gökalp'in asıl adı Mehmet Ziya'dır (Akt Özdemir, 2008:161 Kudret, 1963:7). *"Bir yıl sonra 1895'te İstanbul'a gitti. Baytar Mektebine kaydını yaptırdı. Buradaki öğretimi sırasında İbrahim Temo ve İshak Sukûti ile ilişki kurdu. Jön Türklerden etkilendi. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katıldı. Muhalif eylemleri nedeniyle 1898'de tutuklandı. Bir yıl cezaevinde kaldı. Serbest bırakıldıktan sonra 1900'de Diyarbakır'a sürgüne gönderildi. 1908'e kadar Diyarbakır'da küçük memuriyetler yapmıştır. İkinci Meşrutiyetten sonra İttihat ve Terakki'nin Diyarbakır şubesini kurdu ve temsilcisi olmuştur. "Peyman" gazetesini çıkarmıştır. 1909'da Selanik'te toplanan İttihat Terakki Kongresi'ne Diyarbakır delegesi olarak katıldı. Bir yıl sonra, örgütün Selanik'teki merkez yönetim kuruluna üye seçilmiştir. 1910'da kurulmasında öncülük yaptığı İttihat Terakki İdadisinde Sosyoloji dersleri vermiştir."*(<http://www.tonyahaber.net/koseyazisi-271-islamiyet-ve-turkculuk.html>).

1923 yılında Ankara'da bulunduğu yıllarda Ziya Gökalp, gazete ve dergilere sürekli yazılar yazıyor, kitaplar hazırlıyor ve Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarını hararetle sürdürüyordu. Bu yoğun çalışma onun hastalanmasına yol açtı. Hastalığa aldırılmadan bu yoğunluğu sürdürdü.

1924 başlarında hastalığının ağırlaşması üzerine doktorlar, İstanbul’da tedavi edilmesi gerektiğini söylediler. Ziya Gökalp, İstanbul’da gidecek mali imkânı olmadığından, hazırlamakta olduğu “Türk Medeniyeti Tarihi” kitabına karşılık Maarif Vekâletinden avans olarak yola çıktı. Şubat ayında sol böbreğinde ağrı başlaması üzerine kendisine morfin yapıldı ve otuz gün kadar ayakta kaldı. 4 Ağustos’da kadar Dr. Musa Kazım onun tedavisi ile ilgilendi. Ziya Gökalp mide ve bağırsaklarından şikâyet ediyor ve ölene kadar hastalığına ciddi bir teşhis konulamıyordu. Nihayet, Eylül ayının son günlerinde Dr. Akil Muhtar tekrar muayene etti ve hastaneye nakledilmesini istedi. Avrupa’ya gitmesi tavsiye edildiyse de Ziya Gökalp’in maddi durumu buna müsait değildi. 14 Ekim 1924’te Ziya Gökalp’in durumu daha da ağırlaşınca Beyoğlu Fransız Hastanesi’ne yatırıldı. Atatürk Gökalp’in hastalığı ile ilgilenilmesi ve gerekirse Avrupa’ya götürülmesi için talimat vermişti. Fakat hastalığı gün geçtikçe ağırlaştı ve 25 Ekim 1925 tarihinde vefat etti (Akt Özdemir, 2008:162 Tanyu,1981:155-160).

2.1. Fikir hayatı ve milliyetçilik anlayışı

Ziya Gökalp, “milliyetçilik” kelimesi yerine “milletçilik” sözcüğünün tercih eder ve Türkçülüğü de “milliyet mefkûresi” olarak kavrar. II. Meşrutiyet’i siyasi inkılap olarak nitelendiren Gökalp, kuvvet hissi temelinde artık içtimai inkılap sürecine girilmesi gerektiğini belirtir. Bu toplumsal devrim ise yeni bir yaşam tarzını, yeni ahlak, yeni aile, yeni estetik, yeni hukuk gibi boyutlarda milli yaşam tarzını ifade etmektedir. Hem siyasal hem toplumsal değişimi içermesine ek olarak Türkçülük, halkçılığın ve milletçilik mefkûrelerinin de esası sayılır. Halkın yaşam koşullarının iyileşmesinin aynı zamanda millet fikrinin pekişmesini de sağlayacağından hareketle halkçılık ile milletçilik arasında dayanışma/tesanüt ilişkisinin mevcut olduğu savunulur (Ünsaldı, Geçgin 2015).

İrkçilik karşıtı bir milliyetçilik anlayışı geliştiren Gökalp, Türkçülük ülküsünü yakından uzağa, gerçekten ideale doğru; Türkiyecilik, Oğuzculuk ve Turancılık şeklinde sıralar (Gökalp, 1978:20-23). Gökalp’a göre millet; soyla, budunla, coğrafya ile siyasetle ilgili bir topluluk değildir. Millet; dil, din, ahlak ve estetik bakımdan ortak olan, yani ortak duygular taşıyan, aynı eğitimi almış bireylerden oluşan kültürel bir topluluktur. İnsanın kendisini bağlı saymadığı herhangi bir toplum onun ulusu olamaz. Önemli olan bir insanın hangi kanı taşıdığı, hangi ırka mensup olduğu değil, hangi kültüre bağlı olduğudur. Bir insan hangi eğitim sürecinden geçmişse, kendisini hangi ulusa bağlı hissediyorsa ve hangi ulusun ülküsünü taşıyorsa o millete mensuptur (<http://sosyolojisi.com/ziya-gokalp-in-milliyetcilik-anlayisi/1461.html>).

“İnsan, terbiyesiyle büyüdüğü toplumun ideali uğruna hayatını feda edebilir. Hâlbuki zihnen kendisini bağlı sandığı bir toplum uğruna ufak bir çıkarını bile feda edemez. Kısaca insan, terbiyeye ortak olmadığı bir toplum içinde yaşarsa, mutsuz olur. Bu düşüncelerden çıkaracağımız pratik sonuç

şudur; yurdumuzda bir zamanlar dedeleri Arnavutluk'tan veya Arabistan'dan gelmiş millettaşlarımız vardır. Bunların Türk teri beysiyle büyümüş ve Türk idealini çalışmayı alışkanlık haline getirmiş görürsek, diğer millettaşlarımızdan hiç ayırmamalıyız. Yalnız iyi günlerimizde değil, kötü günlerimizde de bizden ayrılmayanları nasıl milliyetimizin dışında sayabiliriz? Özellikle bunlar arasında milletimize karşı büyük fedakârlıklar yapmış, Türklüğe büyük hizmetler vermiş olanlar varsa, nasıl olurda bu fedakâr insanlara (siz Türk değilsiniz) diyebiliriz. Gerçi atlarda soy aramak gerekir. Çünkü bütün üstünlükleri içgüdüye dayandığı ve bunlar kalıtım yoluyla geldiği için, hayvanlarda ırkın büyük bir önemi vardır. İnsanlarda ise, ırkın sosyal niteliklere hiç bir etkisi olmadığı için, soy aramak doğru değildir. Bunun tersi bir yol tutacak olursak memleketimizdeki aydınların ve fikir savaşıçılarının birçoğunu feda etmek gerekecektir. Bu durum doğru olmadığından, (Türküm) diyen her ferdi Türk tanımaktan, yalnız Türklüğe ihaneti görülenler varsa cezalandırmaktan başka çare yoktur (Gökalp, 2002)” (<http://www.asikurtlar.com/turkculuk-nedir.html>)

Ziya Gökalp'ın makale ve kitaplarında “millet kavramı merkezi bir konuma sahip olmakla birlikte “milliyet” ve “Türk Milliyetçiliği” kavramlarına çok sık rastlanmaz. Hatta “Türk milliyetçiliği” kavramı yerine “Türkçülük” kavramı kullanılmaktadır. Ziya Gökalp, milliyet kavramını “Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak” adlı kitabında kullanmaktadır. O kitaptaki ifadelerle göre, milliyet hissi, bir kavimde uyandıktan sonra komşu kavimlere de kolayca yayılmaktadır.

3. Yusuf Akçura (1876-1935)

3.1. Hayatı

Akçura, 2 Aralık 1876 yılında Rusya'da Tatar burjuvazisine mensup bir aile de dünyaya geldi. Aile çevresinin düşünsel gelişimi ve yönelimleri üzerinde çok büyük etkisi oldu. 1883 yılında İstanbul'a gelen Mahmutpaşa ve Yusuf Paşa'da ki ilkokul yıllarından sonra askeri rüştiyeye girerek askerlik hayatına adım attı. Bunun devamında 1887'de Koca Mustafa Paşa'daki askeri rüştiyeye devam etti (Akt Özdemir, 2008:221 Georgen,1999:8).

3.2. Fikir hayatı ve milliyetçilik anlayışı

Akçura'nın milliyetçilik anlayışının en belirgin vasfı kendi ifadeleriyle: “ millet, ırk, ve lisanın esasen birliğinden dolayı içtimai vicdanında birlik hasıl olmuş insan topluluğudur.” (Akt Özdemir 2008: 225 Akçura, 1981).

Akçura'nın tarih ve topluma ilişkin tasavvurunu yönlendiren temel düşünce milliyetçilik olmuştur. Milliyetçilik konusundaki düşüncelerini bitirme tezinde açıkça ifade ediyordu: “İmparatorluğun muhtelif ana sırrını ittihat ve imtiyaz ettirerek onları bir millet teşkil eylemek

gayrı mümkündür.” Diyordu (Akt Özdemir, 2008: 226 Georgen,1999).

“Mart 1904’te Üç Tarz-ı Siyaset başlığını taşıyan uzun bir makale kaleme aldı. Osmanlıcılığın, Panislamizm’in ve Pantürkizm’in Osmanlı Devleti için ne gibi sonuçlar doğuracağını tartışıyor ve her birini tek tek değerlendiriyordu. Makale Nisan-Mayıs 1904’te Kahire’de yayınlanan Türk gazetesinde üç cüz halinde yayınlandı. Osmanlı Devleti için en yararlı sistem olabilecek Osmanlıcılığın uygulanmasının olanaksızlığına hükmediyordu. Panislamizm ve Pantürkizm’e gelince, bunlar belli kayıplara mal olacak politikalar. Makalenin sonunda bu ikisi arasında kesin bir tercih yapmıyor gibi görünüyor. Panislamizm için en büyük engel, dış engeldi. Avrupa’nın Müslüman ülkeler üzerindeki nüfuzu. Pantürkizm’de ise engel içerdeydi ve Türklerde ulusal bilinç çok yavaş geliyordu. Akçura’nın akıl yürütmesi böylece Pantürkizm’i gösteriyordu. Hiç kimse bu konuda yanlışlığa düşmedi; Üç Tarz-ı Siyaset her zaman Pantürkizm’in manifestosu olarak kabul edildi”(https://www.ergenekun.net/turk-milliyetciliginin-kokenleri-yusuf-akcura.html).

Akçura’nın çalışmalarının ekseninde döndüğü kavram ilk çalışmalarından başlayarak yaşamının sonuna kadar, milliyetçilik olduğu söylenebilir. Osmanlı siyasal kurumları üzerine olan çalışmasında bir anlamda tarihi aşırı bir “millilik” olgusuna işaret eder. Bu yorumlarında tarih disiplini Akçura’nın toplumsal tahayyülünü oluşturmasında temel sağlar. Tarihsel dönemlerdeki kültürel geçişlerde rağmen kaybolmayan olgu Türklüktür. Osmanlı saltanat kurumları İslam’ın etkisine rağmen Türk tarihinin izlerini silmemiştir. Akçura’nın milliyetçiliği “milli kültür” ün devlet kavramı kadar önemli olduğu düşüncesine yaslanıyordu (Akt Özdemir, 2008: 228 Mardin, 2004).

Akçura milliyetçiliğinin öne koyduğu en belirgin kavrayış İslam’ın siyasal kültür için ifade ettiği anlamdır. Milliyetçilik İslam ötesi bir Türklük düşüncesi üzerine düşünülür. Türklük açısından İslam “gayr-i millidir (Akt Özdemir, 2008:228 Aydın, 2000).

4. Munis Tekinalp (moizkohen) (1883-1961)

4.1. Hayatı

Osmanlı ve Türk tarihinin en ilgi çekici dönemlerinden birinde yaşadı. Zamanının büyük çoğunluğunu İstanbul ve Selanik gibi ulusçuluk akımlarının odaklarında geçirmesi, ulusal meselelerle ilişkilerini anlamamızı kolaylaştırır. İshak Kohen’in oğlu Moiz, Serez’de Musevi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi.

Birinci Dünya Savaşından sonra ateşli bir Kemalist olarak Munis Tekinalp ismini almıştır. (önceleri Tekin Alp sadece yazı ismiydi).

4.2. Fikir hayatı ve milliyetçilik anlayışı

Tekinalp kendi ifadesiyle düşüncesinin ana kaynağını Ziya Gökalp ve İttihat Terakki etrafında oluşan insanlardan etkilenerek geliştirdiğini sık sık belirtmiştir. Hatta Gökalp'e çok defa "üstadam" diye hitap eder. Ona göre "millet amil ve rabıtası her yerde bir değildir. Seciye-yimilliyeye göre Fransızlarda başka, Almanlarda başka, İngilizlerde başka, Türklerde büsbütün başka türlü tesirler vücuda getirir (Tekinalp-Landau, 1996).

Tekinalp bir Türk Musevisi olarak Türkiye'deki Musevilerin ve Türk olmayan diğer sosyal grupların Türkleşmesi konusunda çaba harcamıştır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken en önemli unsur onun Türkleştirmeye verdiği anlamdır. Mesela bir yerde "Türkleri Türkleştirmek" kavramını kullanmıştır. Bu kavram onun bütün düşüncelerinin adeta merkezini oluşturur. Türk ruhu, İslam ruhu tarafından yutulmuştur (Tekinalp, 1944).

Sonuç olarak Tekinalp, Musevi ve Sami ırkından olmasına rağmen kendisini her zaman Türk olarak ifade etmiş, Türklüğün gelişmesi için adeta hayatını adanmıştır. Ona göre insanları birbirinden ayıran veya birleştiren dini veya ırki özellikleri değil, onların "ortak akidesi" dir (Özdemir, 2008).

5. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu (1886-1978)

5.1. Hayatı

İsmayıl hakkı Baltacıoğlu, 28 Şubat 1886' da İstanbul'da doğdu. Baltacıoğlularından Mucurlu Abdurrahman Efendinin (1804-1884) torunudur. Babası Mucurlu Baltacıoğlu İbrahim Ethem (1850-19139, annesi Düzceli Seyit kızı Hamdune Hanımdır. Baltacıoğlu'nun çocukluğu, büyükbabası Abdurrahman Efendinin Cihangir'de büyük ahşap bir evde geçmiştir. Baltacıoğlu kendi hayatını anlatırken karakterinin oluşmasında babasının ve annesinin büyük etkilerde olduğunu söyler. Babası için; kendisi babam olmaktan önce eğiticim ve yetiştiricim olarak düşünmek isterim, der (Akt Özdemir 2008:405 Baltacıoğlu,1998). 1908 yılında Darülfünun'dan mezun oldu. Öğrenciliği sırasında bazı memurluklarda bulundu. Eğitimle ilgili incelemeler yapmak üzere Avrupa'ya gönderildi. Ardından Darülfünun'a hoca olarak atandı. 1917'de Ziya Gökalp'in önerisi üzerine Eğitim Sosyolojisi dersleri vermeye başladı. Öğretim üyeliği sırasında, 1918'de Orta Öğretim Genel Müdürlüğü ve 1919'da Teftiş Kurulu Başkanlığı görevlerinde bulundu. Bir süre Edebiyat Fakültesi Dekanlığı ve 1923'ten itibaren bir dönem İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü yaptı. 1927-1930 yıllarında Gazi Terbiye Enstitüsü Müdürlüğü görevinde bulundu. 1933 Üniversite reformu sırasında kadro dışı bırakıldı. 1941 yılında tekrar üniversiteye dönen, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Pedagoji Profesörlüğüne atanan Baltacı- oğlu, 1943-1950 yıllarında iki dönem milletvekilliği yaptı. 1950 yılında emekliye ayrılmasına karşı n bilimsel çalışmalarına devam eden Baltacı- oğlu, 1978

yılında Ankara'da öldü.”(<http://sosyolojisi.com/ismayil-hakki-baltacioglu-hayati-eserleri-ve-sosyolojisi/1474.html>)

5.2. Fikir hayatı ve milliyetçilik anlayışı

Ona göre milli kişilik manevi bir varlıktır ve geleneklerle aktarılmaktadır. “Milli kişilik manevi soydan bir veraset, bir kalıttır. Milli kişiliği olan insan bu kalıtı taşıyan insandır. Milli eğitim her şeyden önce bir yaşama işi olarak anlaşılmalıdır. Milli kişilik vermek isteyenlerin çok dikkat etmeleri gereken önemli noktalardan biri de şudur: milliyet doğrudan doğruya bir “kültür birliğinden” ibaret değildir, bir gelenek birliğidir. Gelenekler kültürün değişmeyen, tarih boyunca olduğu gibi kalan, kabilenin, kavmin, milletin var olduğu günden beri değişmeyerek gelen kolektif kalıttır. Anadolu Türklerinin Türk olması dinde, dilde, sanatta, anlayış, söyleyiş, yaratış ayrılıklarına karşı din, dil, sanat geleneklerinin hep bir olmalarından ileri gelmektedir” (Baltacıoğlu, 1965).

Baltacıoğlu milli kişiliğin oluşumunda üç evre kabul eder:

- “1- Milli kişilik üzerine şuur, bilgi, bilim sahibi olmak. Milli kişiliği bir kolektif gerçek olarak anlamak, kavramak, açıklamak. Bunun tabii, normal olduğuna inanmak. LeonKahon, Necip, Asım gibi.
- 2- Milli kişiliği sevmek, övmek ona karşı tutkunluk duymak, onun şiirini, edebiyatını yapmak. Başta Türk şairi Mehmet Emin Yurdakul olmak üzere Meşrutiyetten sonra yetişen bütün romantik milliyet şairleri, sanatçıları gibi.
- 3- Milliyetçiliği bir fikir, bir duygu işi yapmakla kalmayıp millet varlığını yükselmek için elinden geleni yapmak, kendini milletine vermek. Yurdunu koruyan askerler, açları doyuran zenginler, milleti için karşılıksız olarak çalışan bütün yurt seveler gibi, Atatürk gibi.”

Bu üç kişilik tabiatça birbirinden ayrı olmakla beraber üçünün bir araya gelip kaynaşması milli kişiliğin tümünü meydana getirir. Bu üç türlü milliyetçilikten en değerli en yararlı olanı üçüncüsüdür. Çünkü hepsini içine alır. Birinci milliyetçilik bir fikir milliyetçiliğidir. Yalnız bir mantık, bilgi değeri taşır. İkinci milliyetçilik henüz aksiyona varmamış olan bir milliyetçiliktir. Onun için yalnız bir sanat eğitim değeri taşıyabilir. Yaratmak istediğimiz milliyetçilik besbelli ki üçüncü milliyetçiliktir. Yaratılması en güç olan en derin, en köklü olan da bu milliyetçiliktir. (Özdemir, 2008).

6. Mehmet İzzet (1891-1930)

6.1. Hayatı

“Mehmet İzzet, İstanbul’da 1891’de doğmuştur. Mehmet İzzet’in babası kaymakamlıktan emekli olan Nazmi Bey’dir. İlköğrenimini İstanbul’da çeşitli okullarda yaptıktan sonra Galatasaray Lisesine gitmiştir. İzzet Galatasaray’ı bitirdikten sonra İstanbul Darülfünun Hukuk Fakültesine devam ettiği iddiasının yanında (Açıkgöz, Akt: Değirmenci oğlu, 1987:), liseyi Paris de Louis Le Grand okulunda tamamladığı da belirtilmektedir (Ülken, 1994). 1919 yılında Avrupa’ya gönderilecek öğrenciler için açılan bir sınavı kazanan Mehmet İzzet, yirmi sekiz arkadaşıyla birlikte Fransa’ya gider. Mehmet İzzet Sorbonne’a devam eder. İzzet’in Sorbonne’da felsefe okuduğu tespit edilmiş olmakla beraber buradan mezun olup olmadığı konusunda kesin bir bilgi de yoktur. Mehmet İzzet yurda dönünce Kızılay teşkilatında açılan kâtiplik yarışmasını kazanır. Adnan Adıvar’ın yanında çalışır. Daha sonra Darülfünun da felsefe tarihi muallimliğine tayin edilir (Ülken, 1994). Cumhuriyet’in ilanından sonra 1924’te profesörlüğe yükseltilir. 1926 yılında da felsefe muallimliğine ilaveten Mehmet Emin’den boşalan “Felsefe Tarihi ve içtimaiyat” derslerini okutmaya başlar. 1927 yılında kan kanserine yakalanan Mehmet İzzet, 1928 Ekim’inde hem tedavisini yaptırmak, hem de Avrupa’daki öğrencileri teftiş etmek üzere Paris’e gönderilir (Adıvar, 1940). 1929 yılında yurda döner. Darülfünunda yine sosyoloji dersleri verir. Üç ay sonra tekrar Berlin’e döner ve Berlin’de 8 Aralık 1930 tarihinde ölür. İzzet, birkaç arkadaşıyla beraber felsefe düşüncesini Darülfünuna sokan bir müderristir (Mehmet Emin, 1940). Batı tarzında, Batının bugünkü yöntemleriyle çalışan ve Batı zihniyetini öğrencisine telkin eden bir darülfünun hocasıdır (Orhan Sadeddin, 1931). Bu tutum onun Doğululuktan kurtulup Batılılaşma yolunda ileri adımlarla yürüyenlerden biri olmasını sağladığı gibi, bu yoldaki çalışmaları felsefe alanında ilerleme faaliyetlerini de hızlandırmıştır (Halil Nimetullah, 1940).

6.2. Fikir hayatı ve milliyetçilik anlayışı

İzzet, Edebiyat Fakültesi Dergisi’nde felsefi idealizmdeki ilk denemesi olan Muasır Hayat ve Büyük Adamları yayımladıktan sonra “Milliyet Nazariyeleri ve Millî Hayat”ı tamamlar. Hayat mecmuasındaki yazılarının yanı sıra bıraktığı eserlerin en önemlisi “Milliyet Nazariyeleri”dir. “Milliyet Nazariyeleri” eserinde milliyetin bir şuurlaşma, hürriyete dair bir şuur olmasından hareketle, milliyeti, toplumsal hürriyeti sağlayacak bir ideal olarak tespit eder. Milliyeti açıklamak için müracaat edilen olgulardan hiçbiri ne ırk, ne toprak, ne lisan bu görevi üstlenebilir (Orhan Sadeddin, 1931).

Her ne kadar maddi ve manevi bazı temellerin milliyetin ortaya çıkmasında etkisi varsa da ne bunlardan biri ne de hepsi milliyetin aslını ifade edebilir ve etmesine imkân yoktur, çünkü milliyet bir olgu olmaktan ziyade ülküdür. Diğer yandan milletin, aynen intibak edilecek bir gerçeklik değil, belki gerçekleşmesi sağlanacak bir ülkü olması düşüncesi insana milleti ve millî mirası bulduğu şekilde muhafaza etmeyi değil; milleti, adalet, hürriyet ve refahın daha çok hâkim olduğu bir camia hâline getirmek görevini yüklemektedir (Sadreddin Celal, 1940).

İzzet, milliyet duygusunun insanları birlikte harekete sevk eden bir dürtü olmasının yanı sıra bazen milliyet duygusunun birleştirici değil, ayrıştırıcı olabileceğinin altını çizer. Milliyet bir ülküdür yani bizden kayıtsız şartsız ve mutlak bir surette fedakârlık talep eden, itaat isteyen kutsi bir amaçtır “ (İzzet, 1969).

“İzzet’e göre siyasetçiler tarafından bu duygu bir menfaat aracı olarak kullanılmaktadır. İnsan için hakikat menfaatten ibarettir. Ebedî menfaat yoktur, menfaat değişince hakikat de değişir. Bu gün doğru kabul edilen milliyet prensibi yarın hata levhasında sergilenir. İzzet, milliyet duygusunun fırsat düşünce, düşmana karşı kullanılması gereken bir gülle olduğu eleştirisini yaparak kendisinin bu tür bir düşünceye yabancı olduğunu belirtir” (İzzet, 1969).

“İzzet, milliyet hakkındaki toplumsal ilerleme ve dinamikleri şu şekilde dile getirir: ilkel insan için tabiat ve tabiatla renklenmiş cemiyet doğrudan doğruya bir veridir. Orada cemiyet bir olgudur. Çağdaş insan için ise cemiyet daima ıslaha ihtiyaç gösterir. Edebiyatla, ilimle, sanayiyle, adalet ile olgunlaşmaya muhtaçtır. Bu açıdan milliyet bir olgu olmaktan ziyade bir ülküdür. Veri olmaktan çok yapıdır, iradenin ürünüdür siyasi sahada demokrasi ile müttefikdir.” İzzet “Milliyet Nazariyeleri ve Millî Hayat” da milliyetin manasını ve önemini siyasi menfaatlere göre değil, toplumsal değerler açısından değerlendirmeye çalışır”.

“Mehmet izzet millet kavramını kavrayabilmek için tarihe bakmak gerektiğini ifade eder (İzzet, 1969). İzzet’e göre “bugünkü vatan, millî vatandır, dünkü vatan her şeyden önce bir hanedanın malı sayılırdı”, der (İzzet, 1969). Vatan, millet ve demokrasi kavramları ile çağdaş bir toplum yapısına gönderme yapmıştır. Böyle bir toplumda hâkimiyet milletindir. Millî devlette kabul olunan ilke şudur: “Devletin kullandığı nüfuz ve velayet ancak millettten çıkıp, milletin iradesi ile kendisine intikal ederse meşru olur”. Devlet, bir milletin hukuksal oluşumudur” (İzzet, 1928).

7. Mehmet Emin Erişirgil (1891-1965)

7.1. Hayatı

“M. Emin, 1891’de İstanbul Sultanahmet’te doğmuştur. Doğumu ile ilgili olarak farklı tarihler verilen M.Emin Erişirgil aslen Niğdelidir. Niğde’de tahrirat kâtipliği yaptıktan sonra İstanbul’a gelen, uzun süre İstanbul’da Adliye Nezareti sorgu dairesi kâtip ve mümeyyizliğinde bulunan Mustafa Dilaver Bey ile Niğde’nin tanınmış ailelerinden Nesibe Hanımın tek çocuğudur. O, 1897-1901 yıllarında Beşiktaş Sıbyan Mektebini, 1901-1908 yıllarında da Fatih rüştiyesi ile Mercan İdadisini bitirmiştir. 1908-1911 yıllarında Mülkiye Siyasal Bilgilerden mezun olmuştur.

Erişirgil, üç yıl kadar Kadıköy Numune Mektebi’nde çalışmıştır. 1917 yılında İstanbul Üniversitesi İçtimaiyat (sosyoloji) ve Felsefe Müderris Muavini (doçent) olarak atanır. Bu atamadan

bir yıl sonra da Edebiyat Fakültesi Müdürü olur ve fakültede birçok yenilik yapar. Edebiyat Fakültesine yeni başladığında dikkatini Ziya Gökalp(1875-1924) çekmiştir. Türkiye'de pragmatizmi ilk savunanlardandır”(Durmaz,2012).

7.2. Fikir hayatı ve milliyetçilik anlayışı

Mehmet Emin, milliyet ve hürriyet kavramlarının medeniyet yolunda ilerlemek için birbirini tamamlayan ve gerektiren iki kavram olduğunu belirtiyor. Ona göre milliyet ve hürriyet, Cumhuriyetin kuruluş yıllarında iki vazgeçilmez mefkûredir. “Milliyet ve hürriyet iki mefkûredir ki, ancak birbirleriyle tevlit olunabilirler” (Erişirgil, 1923).

Bir arada yaşayan insanlarda bugün anlaşılan manada millet aşkı var ise, o millet dâhilinde insanın şahsiyeti yani hürriyeti mukaddes addedilebilirse bunların yaşadığı yerlerde birçok şimendifer şebekeleri olmasa ziraati iptidai de bulunsa bugün anlaşılan manada medenidir. Böyle olan bir cemiyette milliyet aşkı o maddi noksanları kolaylıkla telafi ettirir, ferdin hürriyete malik olması da eksigi tamam için çalışabilmesine müsait zemin hazırlar (Erişirgil, 1923).

8. Hilmi Ziya Ülken (1901-1974)

8.1. Hayatı

Hilmi Ziya Ülken 3 Ekim 1901'de İstanbul'da doğmuştur. Babası Eczacı ve Dişçi mektebi organik kimya profesörü Dr. Mehmet Ziya Ülken (1870-1951) dir. (Akt Özdemir, 2008: 598 Ülken 2006). “İstanbul Sultanisi'nde lise öğrenimini bitirdikten sonra Mülkiye'ye devam etmiştir. 1921'de mezun olmuştur. Öğrencilik yıllarında Reşat Kayı ile birlikte Anadolu dergisini 12 sayı el yazması olarak çıkardı. Burada Osmanlıcılığa ve Turancılığa karşı Türkiyeciliği savunmuştur.. Anadolu folkloru ve kültürü üzerine yazılar yazdı. Anadoluculuk görüşü bu dönemde şekillenmeye başladı. Atatürk tarafından 1933yılında Berlin Kütüphanesine araştırmaya gönderildi. Buradan dönüşte yeni kurulan Ankara Üniversitesi'ne Türk Tefekkür Tarihi Doçenti oldu. 1940 yılında felsefe kürsüsü 1942 yılında sosyoloji kürsüsü profesörlüğüne atandı. Bu dönemde sosyoloji çalışmaları arttı. 1957 yılında Ordinaryüs Profesörlüğe yükseldi. 1971 yılında 70 yaşında emekliye ayrılmasına rağmen 1973 yılına kadar ders vermeye devam eden Ülken, 5 Haziran 1974 tarihinde İstanbul'da vefat etti.” (<http://sosyolojisi.com/sosyoloji-makalelerinin-tamami/sosyoloji/sosyologlar/1475-hilmi-ziya-ulken-hayati-eserleri-ve-sosyolojisi.html>)

8.2. Fikir hayatı ve milliyetçilik anlayışı

Türkiye'de Sosyoloji ve Meşrutiyet Fikir Akımları Osmanlının son döneminde toplumun dağılma tehlikesine karşı çözüm önerisi olarak üç fikir akımı ortaya çıkmıştır. Bu fikir akımları aynı zamanda bazı sosyolojik çözümlere dayanmaktadır. Toplumun bir arada

yaşamasını sağlayan temel ilkeleri belirleme ve buna dayalı politikalar üretilmesini sağlamaya yöneliktir. Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük adı verilen bu fikir akımları arasında yapılan eleştiriler doğrudan sosyal gerçeklikle ilgilidir. Ülken bu çerçevede meydana gelen toplumsal olayların da etkisiyle düşüncelerini geliştirir. Anadolu cu akımın öncüsü olması bu noktayla ilgilidir.

“Ülken doğrudan doğruya Türkçülük üzerine eleştirilerle Anadoluculuk görüşünü geliştirmiştir. Türkçülüğün dünya şartlarında gerçekçi olmadığını düşünen Ülken, bunun karşısında sosyolojik gerçeklere daha uygun gördüğü Anadoluculuğu ileri sürmüştür. Bu yaklaşım tamamen sosyoloji bilimi çerçevesinde yapılmıştır.” (<http://sosyolojisi.com/sosyoloji-makalelerinin-tamami/sosyoloji/sosyologlar/1475-hilmi-ziya-ulken-hayati-eserleri-ve-sosyolojisi.html>).

9. Mümtaz Turhan (1908-1968)

9.1. Hayatı

Mümtaz Turhan 1908’de Erzurum’ un Horasan ilçesinin Akçataş Köyünde dünyaya gelmiştir. Erzurum’un tanınmış ailelerinden Pasinlerli Şerif Efendi ve yine Erzurum’un tanınmış ailelerinden Cebriye Hanım’ın evliliğinden olan üç erkek çocuğun en büyüğüdür. (Akt Özdemir, 2008:703 Küçük,1977). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümüne girdikten sonra 1928 yılında devlet bursuyla eğitim için Almanya’ya gitti. Berlin ve Frankfurt Üniversitelerinde yükseköğrenim yaptı. 1935 yılında Frankfurt Üniversitesinde Psikoloji doktorasını tamamladı. 1936 yılında katıldığı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tecrübî Psikoloji Çalışmaları kürsüsünde akademik faaliyetlerini sürdürdü. 1944 yılında Cambridge Üniversitesinde sunduğu bir araştırma ile ikinci doktorasını aldı.1969 yılında vefat etti (<http://sosyolojisi.com/mumtaz-turhan-in-hayati-eserleri-ve-sosyolojisi/1479.html>).

9.2. Fikir hayatı ve milliyetçilik anlayışı

Turhan’ a göre (1980) cumhuriyet ilkesi de millet olma ideali ile alakalıdır. Atatürk’ün en önemli ilkelerinden biri olan cumhuriyetçilik, halkçılık ve milliyetçilikten soyutlanarak anlaşılabilir. Zira cumhuriyetçilik hakiki mana ve kimliğini bunlar sayesinde kazanmaktadır. Demokrasinin esası da buradadır. Bunlar birbirleri ile bütünlük arz eder (Turhan,1980).

SONUÇ

Bir toplumun yapısı ve işlevinin ne olduğunun anlamlandırılmasının en önemli belirleyicisi onun kuruluşu ya da inşasındaki eksen değeridir. Türk Toplumunun bu konudaki değerlerinin yeniden inşası

ile sosyoloji biliminin Türk yurdundaki inşası paralellik arz etmektedir.

Osmanlı'nın son döneminden Cumhuriyet'e değin sosyoloji, farklı sentezler ışığında ortaya konulan ideolojilerin temel "bilimsel" meşrutiyet aracı olarak doğar ve iş görür. Bu İdeolojilerinin önde gelenleri Solidarizm*, Milliyetçilik, Halkçılık ve Türkçülük olmuştur(Ünsaldı,2015).

Toplumun inşasını özelde siyasal yapıyı organize eden ideoloji ve bu ideolojinin ideologlarıdır. Bir akım olarak Türk milliyetçiliği Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmak üzere olduğu Türk sosyologlarınca algılanmaya başladığı bir devirde bu yıkılışı ortadan kaldırmak için başvuru reçeteleri biri olarak ortaya çıkmış totalde "Türkçülük" adı altında toplanmıştır (Oba,1995:11). Türk milliyetçiliği izah ettiğimiz şartlar altında doğmuş kendini bir ideal olarak konumlandırarak Türkçülük ve Turancılık akımlarını oluşturmuş hemen akabinde Anadolu'da milli bir Türk devletinin kuruluşunda ve toplumun kurtuluşunda önemli bir faktör olmuştur. Cumhuriyetin kuruluşunu bu noktada ideologları sosyolojinin öncü kurucuları olan sosyolog ideologlardır. Bu Türkçülük akımının yerleşikliği ve ebediyetinin temellerini atanlardır. İmparatorluk bakiyesi Türkiye Cumhuriyeti aslında ulus devlet karakterli gözüke de imparatorluğun tüm heterojenliğinde taşıyıcısı olmuştur. Bu heterojenlik toplu durum olarak Genç Türkiye Cumhuriyetinin beka sorunu güvenlik, istikrar ve sürekliliğini sağlamada yeni tartışmaları beraberinde getirmiştir. Zamanın ruhuna uygun olarak kurucu iktidarı temsil eden ana akım ve kadrolar toplumun niteliğine yön verirken aynı zamanda yöneten-yönetilen örgüsünün de ana belirleyici başat olarak Türkçülüktür. Fakat Türkçülük akımı o günki tartışmalarda soy-sop-ırk kavramları üzerinden geliştirilse de ondan bağımsız onları aşan bir nitelikle "kültür" kavramlaştırması diyalektiği ile sembolik olarak çalındırılmıştır. Gökalp'te milleti dil, din, ahlak ve estetik bakımdan ortak olan, yani ortak duygular taşıyan, aynı eğitimi almış bireylerden oluşan kültürel bir topluluk olarak tanımlamaktadır.

Bu buhranlı dönemin ülküsü olan Türkçülük sosyologların dimağlarında entelektüel bir nosyonla devrimin temelini inşa etmiştir. İlk inşadan günümüze doğru Türkçülük akımı sosyologların edimlerinden çıkarak eylemselliğe dönüşürken özünden adım adım uzaklaşarak kısırlaşma eğilimi göstermiştir.Bunun en önemli belirtisi Türkçülüğün savunucularının azalması kadar entelektüel dünyaya bu konuda nitelikli eserler verilmemesinden çok net görmekteyiz.

**Tesanütçülük veya dayanışmacılık olarak da geçmektedir.*

Türkçülük yalın Turan (kızıl elma) ülküsünden yani özünden uzaklaştırılarak Türk-İslam ülkesine dönüşerek yazın ve düşün hayatını etkilemeye yönelmiştir.Bu dönüşüm önce Türkçülüğü bir kez daha sınırlandırılmaktadır. Ayrıca yeni siyasal düşün ülküsü olan Türk-İslam sentezi

kavramlaştırma olarak Türkçülüğü pasif hale getirirken İslam anlayışını etkin belirleyici ve üstün norm haline dönüştürmüştür.

Yeni norm kendi için bir paradoksa daha imkan verir hale gelmiştir. İslam anlayışı başat olarak Türkçülüğü potasında eritirken İslamın özü yoğrulmaktan uzak Arap Kültürünün etkisi altında girerek tahmin edilemez bir belirsizliğe yol açmaktadır. Çoğunlukla pratikte ve yazın hayatında toplumun karşı karşıya kaldığı temel sorun din adına öğrendiği ya da ona aktarılan şeylerin toplamının dinin özünden çok Arap kültürünün aktarmaları olduğu bu soyutlama en önemli değerimiz olan ve millet olmanın yegâne manevi belirleyici olmasını kaçınılmaz kılan Türkçülüğü ta ki bir faktör olarak toplumun karşısına çıkmasına yol açmaktadır. Şu hususunun altını çizmek lazım bir kültür, bir başka kültüre; o kültürün taşıyıcılarının %99 unun inandığı “din” olarak aktarıldığında onun kültür nivesi yükselerek taşıdığı tüm değerler aktarıldığı kültürde olduğundan çok fazla kabul görmesini sağlıyor. Burada kabul gören toplumsal yapı tüm tarihi kültürel bağlamından uzaklaşarak hızlı bir şekilde bir serbest kültür değişmesine tabi tutuluyor. Buna kurumların istiap haddini belirleyen siyasal yapıların rızasını da eklersek tanımlanamaz bir hal almaktadır. Türk kültürünün ana kalıbını oluşturan Türkçülük yukarıda belirtilen gelişmelerden en çok etkilenen gerileyen bir değer haline gelmektedir. Böylece toplumsal beka, bütünlük, sürekliliğin harcını teşkil eden Türkçülük değerinin azaltırken Türk toplumunun da millet olma maneviyatı zedelenmektedir.

Sosyolojik hülâsada tartışılan ve mecrasının ne kadar uzağında yakınında ikileminden çok bize öğretilerin ne kadarı din ne kadarı kültür tam olarak belirleme ya da ayırt etme imkânına sahip değiliz. Fakat ekseriyette kabul gören kültürün din kalıbında Türk Kültürüne ikame olduğudur.

Türkçülük akımının günümüzde karşı karşıya kaldığı handikaplardan birisi de onu belirleyici ve ikame edenlerin sıkı denetiminde olmasıdır. Bu sosyolojik arka plan onu sığ, verimsiz, tek taraflı toplumu, halkı veya milleti kucaklayıcı bir şemsiye olmasının engellemektedir. Daha açık bir ifadeyle tek bir ideolojik akımın hatta daha özeld e o ideolojik akımın küçük bir grubunun etkinlik sahası olarak tezahür etmesi Türkçülüğün ortaya çıkış amacının sınırlandırmakta ya da tartışmaya açık hale getirmektedir.

Bu görüşleri sonuca aktarıırken aynı zamanda ilk dönem sosyologlarının bakış açılarını, fikir hayatlarını ve yaşam tarzlarıyla bize miras bıraktıkları anlayışın ana belirleyicileri olarak nasıl olumsuzlandığı tarif ve tasnif etmekten ibarettir.

KAYNAKÇA

Akçura, Y. (2016) “Üç Tarz-ı Siyaset” Ötüken Yayınları.

Baltacıoğlu, İ.H. (1965) “Türk Milliyeti” Ankara: Gen. Kur. Baş. Yayınları.

- Baltacıoğlu, İ.H. (1994) “*Türk’e Doğru*” Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Durmaz, N. (2012) “*Mehmet Emin Erişirgil’in Hayatı ve Eserleri*” Ankara: Yüksek Lisans Tezi.
- Erişirgil, M.E. (1958) “*Türkçülük Devri, Milliyetçilik Devri, İnsanlık Devri*” Ankara: Maarif Yayınevi.
- Georgen, F.,(2005) “*Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri*” Tarih Vakfı.
- Gökalp,(1976) “*Türkleşmek, Muasırlaşmak, İslamlaşmak*”. Toker Yayınları.
- Gökalp, (1976) “*Türkçülüğün Esasları*” (Hazırlayan: M. Kaplan) Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaçmazoğlu, H.B. (2001)“*Kemalist Modernizm ve Türk Gelenekçi-Muhafazakarlığının Kökleri*” Toplum ve Bilim.
- Kongar, E.(1993) “*Türk Toplum Bilimcileri 2*” İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kaplan, M.(1969) “*Mümtaz Turhan*” Hisar.
- Landau, J.(1996) “*Tekinalp Bir Türk Yurtseveri*” İstanbul.
- Mardin, Ş.(1997) “*Türk Modernleşmesi Makaleler*” İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oba, A.E. (1995) “*Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*” Ankara: İmge Kitabevi.
- Öztürk, H.N. (1940) “*Türk Modernleşmesinde Bir Yönelim*”.
- Özdemir, Ç. (2008) “*Türkiye’de Sosyoloji*”Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Taştan, Y.K. (2012) “*Kanonik Topraklardan Ulusal Vatana: Balkan Savaşları ve Türk Ulusçuluğunun Doğuşu*”Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü .
- Tekinalp, M. (1944) “*Türk Ruhu*” İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Turhan, M. (1980) “*Garplışmanın Neresindeyiz*” İstanbul: Yağmur Yayınları.
- Türkdoğan, (2005) “*Ulus-Devlet Düşünürü Ziya Gökalp*” İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ünsaldı, L.Geçgin E.(2015) “*Sosyoloji Tarihi*” Ankara, Heretik Yayıncılık.
- <http://sosyolojisi.com/ismayil-hakki-baltacioglu-hayati-eserleri-ve-sosyolojisi/1474.html>(Erişim Tarihi: 04/05/2018)
- <http://www.biyografya.com/biyografi/18327> (Erişim Tarihi: 04/05/2018)
- <http://www.biyografya.com/biyografi/13628> (Erişim Tarihi: 04/05/2018)
- <http://sosyolojisi.com/hilmi-ziya-ulken-hayati-eserleri-ve-sosyolojisi/1475.html>(Erişim Tarihi: 04/05/2018)
- <http://www.altinicizdiklerim.com/ozetler/TurkMilliyetciligininKokenleri.pdf>(Erişim Tarihi: 04/05/2018)
- <http://www.asikurtlar.com/turkculuk-nedir.html> (Erişim Tarihi: 04/05/2018)

<http://sosyolojisi.com/ziya-gokalp-in-milliyetcilik-anlayisi/1461.html> (Erişim Tarihi: 04/05/2018)

https://www.turkedebiyati.org/yazarlar/ziya_gokalp.html (Erişim Tarihi: 04/05/2018)

<https://www.ergenekun.net/> (Erişim Tarihi: 04/05/2018)

<https://www.ergenekun.net/turk-milliyetciliginin-kokenleri-yusuf-akcura.html> (Erişim Tarihi: 04/05/2018)

www.sosyolojisi.com (Erişim Tarihi: 04/05/2018)

